

Sproggavens bogfolder til

Jeg kan altså ikke sove

Velegnet til børn med en sproglig udvikling svarende til 3-4 år

Bag om bogfolderen

I Fredensborg Kommune ønsker vi at styrke alle børn i at udvikle gode og alderssvarende literacy-kompetencer. Derfor har vi igangsat Sproggaven.

Dette er én af de i alt 13 bogfoldere, der er udarbejdet i Sproggaven. Heri kan du læse om, hvordan man arbejder med "udvidet dialogisk læsning" af børnebogen *Jeg kan altså ikke sove*.

Denne bogfolder er udarbejdet af pædagoger i Børnehusene Humlebæk i samarbejde med læsekonsulent Marianne Aaen Thorsen og med konsulentbistand fra Nationalt Videncenter for Læsning.

Bogfolderen henvender sig til pædagoger og andre, der arbejder med Sproggaven og 0-6-årige børns udvikling af sprog- og literacy-færdigheder.

Hent de 13 bogfoldere – og Sproggavens øvrige materialer – på:

Fredensborg Kommunes
hjemmeside
www.fredensborg.dk

Nationalt Videncenter for Læsnings
hjemmeside
www.videnomlaesning.dk

Illustrationer: Anne Pedersen.
Layout: Nanna Madsen.

Udgivet af Center for Skole og
Dagtilbud, Fredensborg Kommune.

Tak til forlaget Lamberth og illustratør Manuela Olten, som venligst har givet tilladelse til at anvende forsidebilledet fra bogen *Jeg kan altså ikke sove* (2002).

Henvendelser vedr. bogfolderens indhold: læsekonsulent Marianne Aaen Thorsen, tlf.: 7256 2277, e-mail: mtho@fredensborg.dk

Henvendelser vedr. projekt Sproggaven: Pædagogisk konsulent Susanne Søholt, tlf. 7256 5551, e-mail: suss@fredensborg.dk

Pædagogisk konsulent Lotte Mosbæk, tlf. 7256 2287, e-mail: lomo@fredensborg.dk

Læs bogfolderen grundigt

Denne bogfolder giver dig inspiration til, hvordan du kan arbejde med udvidet dialogisk læsning af børnebogen *Jeg kan altså ikke sove*.

Du kan læse om:

- Hvad du skal vide, inden du går i gang
- De tre faser: Læs og lyt, Læs og snak, Læs og leg
- De 10 fokusord til bogen
- Dialog om bogen samt literacy-fremmende aktiviteter
- Forældresamarbejde.

Læs bogfolderen grundigt, inden du går i gang med den udvidede dialogiske læsning.

Du kan også bruge den som opslagsbog, hvis du har brug for inspiration til dit sprogarbejde.

Hent mere viden og inspiration til dit arbejde i Sproggaven - *Håndbog i udvidet dialogisk læsning* (se Sproggavens materialer sidst i folderen).

Vi opfordrer til, at det pædagogiske personale med jævne mellemrum sammen reflekterer over arbejdet med Sproggaven. [Sproggavens skema over børns sproglige udvikling](#) kan anvendes i disse drøftelser.

Det er også en god idé sammen at reflektere over, hvordan I kan udvikle et sprogligt udviklende læringsmiljø i dagtilbuddet, der styrker det enkelte barns literacy-udvikling bedst muligt.

Indhold

Bag om bogfolderen.....	2
Læs bogfolderen grundigt.....	3
Sproggaven er til børn, pædagoger og forældre.....	5
Før du går i gang.....	6
De tre faser: Læs og lyt, Læs og snak, Læs og leg	7
Fase 1: Læs og lyt	7
Fase 2: Læs og snak	8
Fase 3: Læs og leg.....	8
De 10 fokusord.....	9
Fokusord til Læs og lyt	9
Fokusord til Læs og snak	10
Fokusord til Læs og leg.....	11
Hvis din børnegruppe har brug for andre eller flere fokusord.....	12
Støt børnenes udtale og forståelse	13
Gruppering af fokusord.....	13
Den sprogdvklende dialog	14
Lukkede spørgsmål	15
Åbne og halvåbne spørgsmål.....	15
Literacy-fremmende aktiviteter.....	16
Vælg og tilpas en aktivitet under hver overskrift	17
Aktiviteter, der styrker børnenes ordforråd	17
Aktiviteter, der styrker opmærksomhed på lyd.....	20
Aktiviteter, der styrker opmærksomhed på lyd og rytme	21
Aktiviteter med krop og bevægelse	21
Aktiviteter med digitale medier.....	22
Aktiviteter, der styrker sociale og personlige kompetencer.....	22
Kreative aktiviteter og udtryksformer	23
Samarbejde med forældrene	24
Bogkuffert	25
Lad forældrene følge med i arbejdet.....	25
Sproggavens materialer	27

Sproggaven er til børn, pædagoger og forældre

Stærke sproglige kompetencer har afgørende betydning for børns muligheder for at udvikle sig personligt, socialt og læringsmæssigt. Både i dagtilbuddet, i skolen og senere i livet.

Der er påvist sammenhæng mellem størrelsen af et barns ordforråd i 0-6-års alderen og dets faglige udvikling gennem hele skoleforløbet. Ligeledes har det betydning, at et barn tidligt lærer at kommunikere og udtrykke sig. Enten ved at tegne, bruge symboler eller skrive kruseduller og bogstaver.

Det siger næsten sig selv, at sprogarbejdet i dagtilbud skal være et højt prioriteret område. Det er det i Fredensborg Kommune, og derfor har vi udviklet Sproggaven.

Sproggaven er en gave til børn, pædagoger og forældre.

I sin kerne består den af en håndbog, 13 børnebøger og 13 bogfoldere, der introducerer til metoden udvidet dialogisk læsning. Ud over det er der udviklet en lang række øvrige materialer og pædagogiske tiltag i institutioner, der understøtter arbejdet med Sproggaven.

I udvidet dialogisk læsning er:

- der tre faser: Læs og lyt, Læs og snak, Læs og leg
- fokusord nøje udvalgt ud fra en teori om børns sproglige udvikling
- den dialogiske læsning udvidet med lege og aktiviteter.

Materialet er udviklet i et samarbejde mellem pædagoger og ledere fra kommunens dagtilbud samt konsulenter fra Center for Skole og Dagtilbud. Nationalt Videncenter for Læsning har ydet konsulentbistand.

Før du går i gang

Om *Jeg kan altså ikke sove*

En lille pige kan ikke sove. Mor prøver at hjælpe ved at fortælle, hvordan forskellige dyr sover. Nogle dyr hænger i et træ, nogle står op og sover, og andre sover med åbne øjne osv. Måske kan det hjælpe at sove på en anden måde?

Bogen giver børnene viden om dyrenes verden. Dialogen om bogen kan give børnene en forståelse for, at der findes mange måder at sove/leve på. Vi finder hver vores måde, og ingen måde er forkert.

Tilpas sprogarbejdet til din børnegruppe

Tilpas sprogarbejdet med *Jeg kan altså ikke sove* til din børnegruppe. I *Sproggaven – håndbog i udvidet dialogisk læsning* kan du hente viden og inspiration til det.

Som i alt pædagogisk arbejde er det vigtigt, at du som voksen er bevidst om din betydning for og indvirkning på det pædagogiske læringsmiljø. Samspil og relationer mellem børn og voksen og børnene imellem er med til at understøtte et rigt sprogligt miljø.

Planlæg den udvidede dialogiske læsning:

- Læs bogen selv og øv dig i at læse den op med indlevelse og tydelig udtale
- Understreg fokusordene
- Planlæg dine spørgsmål
- Vælg aktiviteter (se under Literacy-fremmende aktiviteter)
- Vær opmærksom på, at nogle af aktiviteterne kræver genstande. Find og medbring disse.

De tre faser: Læs og lyt, Læs og snak, Læs og leg

Fase 1: Læs og lyt

1. Vis børnene, at vi læser bogen fra første til sidste side, dvs. børnene ser, hvordan de kan bladre frem i bogen. Læs titlen højt og peg på ordene imens, så børnene ser læseretningen. Lad børnene legelæse titlen. Lad dem gætte på handlingen ved

at bladre i bogen, se billederne, for- og bagsiden.

2. Læs historien højt for børnene, så de får en god forståelse af handlingen. Vis børnene, at du starter med at læse fra øverste venstre hjørne.
3. Bagefter kan I tale kort om handlingen, og du kan tage fat på de første fokusord (se De 10 fokusord).

Fase 2: Læs og snak

1. Spørg børnene, hvad de kan huske fra historien.
2. Læs bogen op, men stop op flere steder for at inddrage børnene i en dialog. Her kan du have planlagt, hvilke spørgsmål du kan stille (se Den sprogdviklende dialog).
3. Arbejd med de næste fokusord.

Fase 3: Læs og leg

1. Lad børnene skiftes til at fortælle handlingen i bogen. Du kan bede børnene fortælle ud fra billederne i bogen, og du kan guide dem med spørgsmål.
2. Lad børnene fortælle, hvad de synes om bogen.
3. Arbejd med de sidste fokusord til bogen.
4. Igangsæt lege og aktiviteter til at styrke børnenes literacy-kompetencer. Vælg mindst én aktivitet under hver overskrift (se Literacy-fremmende aktiviteter).

De 10 fokusord

De 10 fokusord, der er udvalgt til arbejdet med *Jeg kan altså ikke sove*, er listet nedenfor.

Ordene er fordelt på oplæsningsens tre faser (Læs og lyt, Læs og snak, Læs og leg). Ved at arbejde med få ord ad gangen får børnene langt bedre mulighed for at tilegne sig ordene, end hvis de skulle lære alle fokusordene på én gang.

Ordene præsenteres sammen med en række forslag til, hvordan man kan arbejde med dem. Hvis din børnegruppe har gavn af at lave aktiviteter med nogle af fokusordene, inden de hører historien første gang, så kan I gøre det.

Fokusord til Læs og lyt

1. AFRIKA

Se leoparderne. De sover i træerne. Hvor bor leoparderne?

Ja, de bor i Afrika. Det er langt væk. Er der nogen, der ved, hvor Afrika ligger. Find globusen eller kortet frem. Hvor ligger Danmark? Hvor ligger Afrika? Vi hører også om et andet dyr, som lever i Afrika? Den har en lang hals. Hvad er det for et dyr? Ja, det er en giraf. Hvorfor mon den har så lang en hals? Hvad spiser den? Hvad spiser en leopard? Find små filmklip med giraffer og leoparder på iPad'en.

2. STORK

Se den flotte fugl. Det er en stork. Hvor lever der storke (både her om sommeren og i Afrika om vinteren)? Hvor bygger storken sin rede? Har I set en stork? Find billeder af storke på iPad'en. Hvilken farve har storkens ben? Er der nogen, der har noget rødt tøj på i dag? Hvornår står storken på et ben? Få børnene til at lege stork og stå på et ben. Kan I sove, når I står på et ben? I gamle dage troede man, at små børn kom med storken. Fortæl om det.

3. FLAGERMUS

Der er også et dyr, som sover med hovedet nedad. Hvad er det for et dyr? Ja, det er en flagermus. Hvor lever der flagermus? Er der nogen af jer, som har set en flagermus? Hvorfor ser vi ikke ret tit flagermus? Ja, de flyver mest rundt, når vi sover. Find billeder af flagermus på iPad'en. Fortæl, at den ser dårligt, og at den flyver fint uden at støde ind i noget, fordi den bruger lydsignaler. Lad børnene lege flagermus og baske rundt på stuen med lukkede øjne. Tal om, hvordan det er at bevæge sig rundt uden at kunne se, og hvor smart det er, at flagermusen bruger lydsignaler til at finde vej. Lad dem evt. prøve at sove som en flagermus, dvs. at hænge med hovedet nedad. Kan

de mærke, at det kan gøre ondt i deres knæhaser?

4. RÆV

Ræven er en af ændernes fjender. Hvad kan den nemlig lide at spise? Hvor bor ræven? Hvordan ser den ud? Er der nogen, der har set en ræv? Vis et billede af en ræv eller flere ræve på iPad'en. Brug ordet i flertal (ræve). Ræve kan sove rævesøvn. Ved I, hvad det er? Ræven kan lade, som om den sover, og så pludselig farer den frem og fanger en and eller et andet dyr. Har I prøvet at sove rævesøvn? Lad os prøve at sove rævesøvn. Her kunne I prøve at sove rævesøvn og på den måde narre en anden voksen til at tro, at I alle sammen er faldet i søvn.

Fokusord til Læs og snak

5. BUGEN

Kuglefisken vil gerne sove med bugen opad. Vis hvordan og peg på din mave. Bugen er fiskens mave. Hvad mon der er inden i fiskens bug?

6. ØJENLÅG

Se på fiskene, der sover. De har åbne øjne. Hvorfor sover de med åbne øjne? De kan ikke lukke øjnene. Kan I? Ja, I lukker øjnene med jeres øjenlåg. Fiskene har ikke nogen øjenlåg. Så et

øjnelåg er et låg til at lukke øjnene med. Kender I andre låg? Vis dem fx en gryde med låg og tal om låget. Så hvad bruger vi altså øjnelågene til? Hvor mange øjnelåg har I? Hvorfor det? Vis to fingre for at visualisere antallet. Prøv at åbne og lukke øjnene. Hvornår har vi lukkede øjne? Hvad mon det betyder, når pigen siger, at hun ikke har lukket et øje oppe i træerne? Tal evt. også om børnenes øjenfarve.

7. KLEMME

Pigen kan ikke sove, selv om hun klemmer øjnene tæt i. Hvem kan vise, hvordan det ser ud, når vi klemmer øjnene tæt i? Lad os prøve allesammen. Er det rart? Hun prøver også at sove med et øje på klem. Hvem kan vise, hvad det er? En dør kan også stå på klem. Hvem vil sætte døren på klem? Hvad betyder det, at døren er på klem? Er der nogen af jer, som sover med døren på klem? Men klem kan også være noget helt andet. Hvad kan det være? Børnene kan byde ind. Ellers kan du sige til et barn: Kom hen til mig. Nu giver jeg dig et klem – fordi jeg godt kan lide dig. Kan I give hinanden et klem. Tag tøjklammen frem. Hvad er så det her? Ja, det er en klemme. Vi kan åbne den og lukke den. Den kan klemme sammen om noget tøj – eller den kan klemme om

vores finger. Sæt klemmen på din finger. Hvem tør sætte klemmen på sin finger? Så gør det lidt ondt. Hvad sker der, hvis vi har sko på, der er for små? Ja, så klemmer de. Hvis I senere skal spise rugbrødsmadder, kan du fortælle, at en sammenlagt rugbrødsmad også hedder en klemme. Så det ord har virkelig mange betydninger.

8. FJENDE

Ænderne sover i en stor flok. Se, de sover mange sammen, og den yderste har et øje på klem. Hvad mon den skal holde øje med? Ja, ræven. Hvorfor det? Så ræven er ændernes fjende. Hvad er det modsatte af en fjende (ven)? De fleste dyr har fjender. Tal om de fjender, bogens dyr kan have, og om børnene selv kender nogen, der har fjender. Hvad kan man gøre, hvis man har en fjende?"

Fokusord til Læs og leg

9. STIGE

Se, pigen har stillet en stige op ad træet? Hvad bruger man en stige til? Find (evt. på iPad'en) billeder af situationer, hvor nogen bruger en stige. Har I en stige derhjemme? Har vi en stige i børnehaven? Prøv evt. at gå op og ned ad en lille stige. Hvad hedder det, når der er to

(stiger)? Tal om, at der er store og små stiger, nogle skal stå op ad noget, og andre kan stå selv.

10. BALANCEN

Nu skal vi se, om vi kan holde balancen og stå længe på et ben. Lad børnene stå på et ben igen. Gør det også selv og mist så balancen, så du næsten falder og må stå på begge ben igen. Hov, nu mistede jeg balancen. Kan I holde balancen? Tal om, hvad det betyder at holde balancen – og at miste balancen. Lad børnene øve sig i at holde balancen og sørg for, at både du og børnene bruger ordet *“balance”* imens.

Hvis din børnegruppe har brug for andre eller flere fokusord

Det er oplagt at inddrage ord, som din børnegruppe bliver optaget af undervejs og så arbejde med dem som ekstra fokusord til bogen. Under afsnittet Literacy-fremmende aktiviteter her i bogfolderen kan du hente inspiration til selv at lave aktiviteter med de ekstra fokusord, så børnene får så megen viden om ordene som muligt – selvfølgelig afhængig af deres sproglige udvikling.

Hvis din børnegruppe har brug for, at du skifter et eller flere af de 10 fokusord i bogfolderen ud med

andre, skal du være meget opmærksom på, om det eller de nye fokusord fører børnenes sproglige udvikling videre.

Det anbefales, at du vælger nye fokusord ud fra disse kriterier:

- Børnenes sproglige udvikling
Hent inspiration i Oversigt over sproglig udvikling på [kommunens hjemmeside](#).
- Anvendelighed
De valgte fokusord skal være brugbare for børnene. Børnene skal kunne bruge dem i deres livsverden, dvs. i naturlige samtaler.
- Tilegnelsesform
De yngste børn har i højere grad brug for at bruge deres sanser til at forstå ordenes betydning. De ældste børn kan derimod have gavn af fokusord, hvor de skal bruge deres eget sprog til at forstå og forklare deres betydning.

I Sproggavens håndbog i udvidet dialogisk læsning kan du få mere viden om kriterierne i afsnittet *“Valg af fokusord”*.

I Håndbogen kan du også få idéer til aktiviteter med dine nye fokusord i afsnittet *“Hvad har børnene brug for at vide om et fokusord?”*, så de fører børnenes sproglige udvikling videre.

Støt børnenes udtale og forståelse

De fleste børn med en sproglig alder på 3-4 år taler sådan, at de umiddelbart kan forstås. Men de er stadig i gang med at lære at udtale alle lydene i ord helt præcist. Mange børn forenkler stadigvæk ordene. Det kan de gøre ved at udelade eller erstatte en lyd med en anden lyd, de nemmere kan sige, fx kan "ko" blive til "do". Derfor kan nogle af fokusordene til bogen godt drille lidt, bl.a. "fjende", hvor det især kan være svært at sige starten af ordet (fj).

Det er derfor vigtigt, at børnene hører dig sige hvert fokusord meget tydeligt og mange gange, så de ved, hvordan ordet rigtigt skal lyde. Det hjælper børnene i deres forsøg på selv at udtale ordet og senere, når de i skolen skal læse og stave ordet. Sig også ordene i andre daglige sammenhænge i institutionen.

Det er også en god idé at lave jeres egne visuelle illustrationer til fokusordene. Det kan I gøre, imens I arbejder med fokusordene. Med iPad eller digitalkamera kan I tage billeder eller små filmklip, som viser fokusordene, og I kan lægge dem på en digital platform og på den måde få forældrene med til at bruge dem derhjemme.

Gruppering af fokusord

Du styrker børnenes tilegnelse af fokusordene, når du arbejder med 3 eller 4 fokusord ad gangen. Det er derfor en fordel at arbejde med fokusordene i grupper, som på en eller anden måde kan passe sammen.

Du kan sagtens starte med at introducere de første fokusord inden din første oplæsning af eventyret, hvis du vurderer, at din børnegruppe har brug for det.

Det kan du for eksempel gøre ved at anvende aktiviteten Tælleleg fra "Aktiviteter, der styrker børnenes ordforråd". Her introducerer du nemlig fokusordene fra første gruppe: "Afrika", "ræv", "stork" og "flagermus". Eller du kan se film og billeder af dyr fra Afrika og Danmark på iPad og tale med børnene om dem. Måske er I også heldige at kunne låne nogle udstoppede dyr.

Når børnene har hørt historien første gang, kan du arbejde videre med ordene fra den første gruppe i det omfang, der er behov for det.

I Sproggavens håndbog i udvidet dialogisk læsning kan du læse om baggrunden for gruppering af fokusordene.

Den sprogdvklende dialog

Spørgsmål er gode til at indlede en dialog med børnene.

Grundlæggende findes der to typer spørgsmål: lukkede og åbne. Lukkede spørgsmål kalder ofte på et enkelt svar, mens åbne spørgsmål giver bedre mulighed for en naturlig dialog.

Nedenfor finder du eksempler på forskellige former for spørgsmål, som du kan bruge. Er de for svære eller lette, kan du tilpasse dem til din børnegruppe. Du kan også selv udvikle spørgsmål.

I *Sproggaven - Håndbog i udviklet dialogisk læsning* kan du læse

mere om, hvordan du åbner for en god dialog med børnene og styrker deres sprog i dialogen.

Du kan forvente, at de fleste børn med en sproglig alder på 3-4 år kan sige sætninger på 6-8 ord, og deres sætninger bliver længere og mere komplekse op mod 4-års alderen. Børn med et stort ordforråd kan sige længere sætninger end børn med et lille ordforråd. Så du kan hjælpe børnene til at sige længere sætninger ved at styrke deres ordforråd.

Lukkede spørgsmål

- Hvad har pigen svært ved?
- Hvad skal pigen sove i?
- Hvilke dyr fortæller hendes mor om?
- Hvor bor der leoparder?
- Hvordan sover en leopard? (Stil samme spørgsmål om de andre dyr i bogen)
- Hvad har pigen på, når hun skal sove?
- Hvordan ser hendes nattøj ud? Hvilket mønster er det? (prikket)
- Hvilket mønster er der på leoparderne, girafferne, hunden?
- Hvilke andre mønstre kan I finde i bogen? (fx stribet, ternet)
- Hvor sover du? Hvad lukker du når du skal sove?
- Har du et sovedyr? Hvad er det/hedder det osv.?
- Hvad gør du, hvis du ikke kan sove?
- Hvorfor tror du, mor fortæller om alle dyrene?
- Hvad tror du, pigen tænker om at sove ligesom dyrene?
- Hvordan mon det ville være at sove i et træ/på et ben osv.?

Åbne og halvåbne spørgsmål

- Hvad sker der på billedet? (her kan du vælge et billede ad gangen og bede børnene om at fortælle til billedet. Du kan opmuntre børnene til at bruge fokusordene, når de fortæller)
- Hvad sker der, når du skal sove – hvad skal du have på?
- Hvad skal du gøre på badeværelset, inden du går i seng?
- Hvad har du på, når du skal sove? Hvordan ser dit nattøj ud?
- Hvem putter dig? Får du godnathistorie? Hvem læser for dig?

Literacy-fremmende aktiviteter

Nedenfor finder du forslag til en lang række literacy-fremmende aktiviteter, som du kan igangsætte. Disse er sorteret under overskrifter, der beskriver, hvilke literacy-kompetencer der især styrkes. Selv om flere af legene og aktiviteterne styrker flere literacy-kompetencer, står de kun nævnt under én overskrift.

De fleste af legene tager udgangspunkt i børnebogens handling eller i de 10 fokusord.

I legene til at styrke børnenes opmærksomhed på sprog er fokusordene og ord fra bogen ikke altid tilstrækkelige at bruge. Her kan I med fordel anvende ord fra materialer, som I sikkert har i dagtilbuddet i forvejen (eksempelvis fra et billedlotteri). Desuden giver legene med flere og andre ord end fokusordene børnene mulighed for at lære/anvende endnu flere ord.

Vælg og tilpas en aktivitet under hver overskrift

Vælg en eller flere aktiviteter under hver overskrift. Rækkefølgen er underordnet.

Tilpas gerne aktiviteterne, så de passer til din børnegruppe. Du kan også udvikle og designe nye lege og aktiviteter for at styrke de literacy-kompetencer, som er nævnt i overskrifterne.

Aktiviteter, der styrker børnenes ordforråd

GÆT ET DYR

I bogen fortæller mor om mange forskellige dyr. Nu skal vi gætte dyr.

Hav en lille samling legetøjsdyr med. Et barn trækker et af de legetøjsdyr, du har med. De andre må ikke se, hvad det er for et dyr. Så skal I spørge barnet *"Er du et næsehorn osv.?"*, og barnet skal svare med *"Ja, det er jeg"* eller *"Nej, jeg er ikke et næsehorn osv."* Dvs. barnet øver brugen af ordet *"ikke"*. Legen kan udvides med spørgsmål som *"Bor du i Afrika?"*, *"Kan du flyve?"* osv.

HJÆLP DYRET MED AT FINDE SIN VEN

Mange af dyrene fra bogen vil gerne sove sammen. Vi skal nu lege

en leg, hvor vi hjælper dyrene med at finde sammen.

Du skal have 6 legetøjsdyr parat, hvor der er to af samme slags (behøver ikke at være helt ens). Sæt ét dyr af samme slags foran jer. Sig til børnene, at legen går ud på, at de skal hjælpe de tre dyr med at finde sin ven, som den gerne vil sove med, altså løven vil sove med sin løveven. Dyrene er nemlig blevet væk fra hinanden, og de vil så gerne sove sammen. Stil nu de 3 dyr op på en række (en af hver slags). Lad børnene se på og tale om rækkefølgen af de opstillede dyr et minuts tid. Dæk dyrene med et viskestykke. Giv de andre 3 dyr til børnene. Legen går nu ud på, at børnene skal stille deres 3 dyr op på række og i samme rækkefølge som de dyr, der er under viskestykket. Fjern viskestykket, så børnene kan se, om dyrevennerne står over for hinanden. Afhængig af din børnegruppe kan du starte med 2 dyrevennepar, eller du kan fortsætte legen med 4 dyrevennepar. Denne leg styrker også børnenes arbejds-hukommelse.

KAN DU HUSKE?

Nogle dyr er meget gode til at huske. Tal om, hvilke dyr der er gode til at huske. Nu skal vi lege en leg, som går ud på at huske.

Vis børnene et billede fra bogen. Sig, at de skal kigge godt på det.

Børnene får cirka et minut. Luk så bogen og spørg dem, hvad de kan huske. Du kan også spørge dem om særlige ting på billedet, fx til billedet af pigen, hvor hun ligger i badekarret: *"Hvad farve er pigens badehætte?"* Denne leg styrker også børnenes visuelle hukommelse.

TÆLLELEG

Hvor mange dyr fortalte moren i bogen om? Hvor mange af hver slags?

Tæl nogle af dyrene i bogen – brug flertalsformen af ordene, fx en and, to ænder osv. Brug gerne fingrene samtidigt, så børnene får et visuelt indtryk af antallet. Du kan skrive tal og dyr i et skema på et stort stykke papir, imens børnene ser på. Tal højt, imens du skriver. Skemaet kunne se sådan ud:

Dyr	Antal
Storke	2

Prikkerne giver en visuel illustration af antallet. I kunne lave tilsvarende skema med andre ting, som børnene gerne vil tælle. Hæng skemaet op og tal om det flere gange, så børnene erfarer, at skrifttegn er en hjælp til at huske. Denne leg styrker også børnenes sproglige kompleksitet (bøje ord i flertal) og tidlige literacy- og numeracy-kompetencer.

SORTERE DYR

Vis billeder af nogle af dyrene i bogen og tal med børnene om, hvorvidt de er meget forskellige – eller måske har noget tilfælles (fx bor i de varme lande, kan flyve, måden, de sover på, deres føde, om de er farlige osv.).

Læg nu forskellige dyr på bordet (helst legetøjsdyr - alternativt billeder). Først taler I om, hvad dyrene hedder, hvor de bor, hvad de spiser, om de er store/små, farlige/ufarlige, kæledyr eller vilde dyr eller bondegårdsdyr m.m. Nu kan du vise, hvordan dyrene kan samles i grupper. Her er det en god idé at have 2 kasser som fx små plastik-kasser. Du kan tage et næsehorn og en elefant og sige *"Nu skal vi lege en leg med at putte dyrene ned i kasser. Dyr, der passer sammen, kan komme ned i samme kasse. Næsehorn og elefant passer sammen. De bor begge to i Afrika"*, og så lægger du dem ned i en plastik-kasse. Spørg børnene *"Er der andre dyr, der bor samme sted?"* Børnene svarer og lægger de dyr i den anden kasse. Tag derefter dyrene op af kasserne igen. Nu kan I lege med at sortere dyrene efter andre forhold, fx om de spiser kød eller ej, om de er farlige/ufarlige, om de er store eller små, lever på landjorden eller i luften/vandet osv. Lad også gerne børnene byde ind med ideer til at sortere dyrene. Ved at sortere dyrene gør børnene sig

erfaringer med at lave forskellige associationer mellem ord, og derved styrkes deres muligheder for at holde orden på ordene i deres eget ordforråd. Det gør det nemmere for børnene både at huske ordene og tilegne sig nye ord.

BYGGE ORD

Kan I huske, at der var en kuglefisk i bogen. Vis billedet. Tal om, hvorfor den mon hedder en kuglefisk, og at kuglefisk er bygget op af kugle og fisk. Nu skal vi lege en leg, hvor vi bygger ord.

Hav disse billeder parat: en fisk, en kugle, en kuffert og en pirat. Mens børnene ser det, skriver du på billederne, hvad det er, fx skriv fisk på billedet af fisken osv. Tal om, at det er et billede af en fisk, og der står ordet fisk på billedet. Her er det vigtigt, at børnene erfarer, at både billedet og ordet refererer til en fisk. Sig ordene sammen med børnene. Vend nu billederne med bagsiden opad. To børn skal trække et billede. De trækker fx *"kugle"* og *"fisk"* og siger de to ord. Legen går nu ud på at skubbe de to billeder tæt sammen, så der dannes et sammensat ord *"kuglefisk"*. Sørg for, at billederne ligger i korrekt læseretning, altså kugle kommer før fisk. Vis gerne læseretningen med din finger. Prøv nu at bytte om på rækkefølgen af billederne. Vis igen læseretningen med din fin-

ger: Hvad står der nu? Nu står der *"fiskekugle"*. Tal om, hvad de to sammensatte ord betyder. Måske trækker børnene *"kuffert"* og *"kugle"*. Sæt igen ordene sammen - i korrekt læseretning - til hhv. *"kuffertkugle"* og *"kuglekuffert"*. Tal om, hvad det mon kan være. Lad børnene bruge deres fantasi og gøre sig mange forskellige forestillinger om de nye ord. Børnene kan også tegne de nye ord og legeskrive, hvad de har tegnet. Du skriver med voksenskrift, hvad børnene har skrevet. Gå evt. på jagt i børnehaven efter sammensatte ord - eller børnene kan selv finde på nogen, fx *"dukkehus"*, *"dukkebil"*, *"dukketøj"*, *"dukkevugge"* osv. Denne leg styrker også børnenes forståelse for ords opbygning og betydning. Denne leg egner sig bedst til børn, som er tæt på 4 år i sproglig udvikling.

ORDLEG

Ordleg med bl.a. bogens fokusord. Fokusordene står i parentes - opmuntr børnene til at sige "en" eller "et" foran navneordene, fx "en stige".

Afhængig af din børnegruppe kan du have færre eller flere spørgsmål. Vælg de spørgsmål, som passer til din børnegruppe. Det vil være godt, hvis du vælger spørgsmål, som får børnene til at få øje på sammenhænge mellem ord, fx spørgsmål, der handler om mod-

sætninger, og spørgsmål, hvor børnene skal nævne tre af samme slags.

- Hvor lever der giraffer? (Afrika)
- Hvad kan man bruge for at komme op i et træ? (en stige)
- Hvilket dyr sover på et ben? (en stork)
- Hvad hedder det låg, vi har for øjnene? (et øjenlåg)
- Hvad hedder det, når døren ikke er helt lukket? (står på klem)
- Hvad hedder fiskens mave? (bugen, en bug)
- Hvilket dyr sover med hovedet nedad? (en flagermus)
- Hvad er det modsatte af ven? (en fjende)
- Hvilket dyr er ændernes fjende? (en ræv)
- Nævn tre dyr, der lever i Afrika.
- Nævn tre dyr, der lever i Danmark.
- Hvad betyder det ikke at lukke et øje?
- Hvor er dine knæhaser?
- Hvad spiser en stork?
- Nævn tre fisk.
- Nævn tre dyr på en bondegård.
- Nævn tre kæledyr, man kan have derhjemme.
- Nævn tre dyr med vinger.
- Nævn et dyr med pletter.
- Hvilket mønster er der på en zebra?

Aktiviteter, der styrker opmærksomhed på lyd

GÆT EN LYD

Denne leg går ud på, at børnene skal gætte en lyd. Børnene kan selv finde ting, der kan sige en lyd, eller du kan medbringe forskellige ting, som kan sige en lyd. Lav lyden et sted, hvor børnene ikke kan se, fx i en papkasse eller bag et møbel. Børnene gætter, hvad det er for en lyd. Børnene kan skiftes til at lave lyde. Denne leg og den næste leg styrker også børnenes lydligte hukommelse.

GÆT DYRET

Brug en app, som kan gengive dyrelyde. Først kan I sammen høre dyrenes lyde og se billederne af dyrene samtidigt. Bagefter kan du skjule iPad'ens skærm for børnene, så de kun kan høre lyden og skal gætte, hvilket dyr der siger den lyd.

LEG MED SJOVE RIM

Det må gerne være vrøvlerim, fx lege-bege, mave-bave osv.

RIMSPIL

Hvis I har et rimspil i børnehaven, kan I lege med det. Der findes også et gratis rimspil på: <http://blog.abcleg.dk/gratis-materiale/> Det hedder Rim Hop, hvor børnene hopper rim.

Aktiviteter, der styrker opmærksomhed på lyd og rytme

Sangene styrker børnenes opmærksomhed på rytmen og ords lydige udtryk.

SOLEN ER SÅ RØD MOR (sang)
ELEFANTENS VUGGEVISE (sang)

Aktiviteter med krop og bevægelse

Disse aktiviteter knytter sprog og bevægelse sammen og understøtter dermed børnenes kropslige forståelse af ordene.

BALANCELEGE

Kan I huske, at storken sover på et ben. Den er god til at holde balancen. Nu skal vi også prøve at holde balancen.

Her kan I stå på et ben, gå på en line på gulvet eller legepladsen osv., så I prøver at holde balancen.

DYRELEGE

Nu skal vi lege en leg, hvor vi bevæger os ligesom dyrene.

Børnene skal bevæge sig som dyrene: Flyve, svømme, som små dyr, som store lange dyr. Fx kan de trække et dyr fra en pose (eller et billede), og så skal de bevæge sig som det dyr.

BJØRNEN SOVER/ANDEN SOVER/ STORKEN SOVER

Nu skal vi synge en sang om nogle af dyrene i bogen.

Sangen synges og leges først på sædvanlig vis. Bagefter kan den synges med de forskellige dyr, og børnene kan gøre lige som dyrene, fx:

Anden sover,
Anden sover
Med et øje på klem.
Den må holde øje
Ræven den er farlig
Anden sover
Anden sover
Med et øje på klem

Storken sover,
Storken sover
På sit ene ben. (evt. kan der synges: På sit venstre ben)
Står på det så længe
Får så lov at skifte
Storken sover
Storken sover
På sit andet ben (evt. kan der synges: På sit højre ben)

FRØEN I MOSEN

Syng sangen og leg legen.

En lille frø i mosen sad
kvak-kvak, kvak-kvak, kvak-kvak!
Den hopped' om og var så glad
kvak-kvak, kvak-kvak, kvak-kvak!

Men hør nu, hvad der skete mer:
kvak-kvak, kvak-kvak, kvak-kvak!

Stork Langeben vor frømand ser
ak-ak, ak-ak, ak-ak!

Du lille frø, nu tar jeg dig:
kvak-kvak, kvak-kvak, kvak-kvak!
Tre sultne unger venter mig
tak-tak, tak-tak, tak-tak!

Leg til Frøen i mosen:
Frøen hopper om i mosen ved den ene side. Storken står spejdende på et ben på den anden side. De andre børn sidder og synger.

Storken får øje på frøen og spanker efter den med lange skridt.

Storken fanger frøen og holder den fast, imens den (med den ene ving) flyver hjem til ungerne.

Aktiviteter med digitale medier

FILM PÅ IPAD

Filmene kan handle om noget i tilknytning til bogen. Det kan fx være, at hvert barn i din børnegruppe fortæller lidt om et dyr og viser, hvordan dyret sover. Lad børnene vise filmene for hinanden. Aktiviteten styrker også børnenes sætningsudvikling og fortællekompetencer.

FILM OG SPEAK

Hvis I får lejlighed til at tage i zoologisk have eller et andet sted med dyr, kan I filme dyrene, og børnene

kan indtale speak til filmen. Aktiviteten kan også styrke børnenes fortællekompetencer.

FIKTIV DYREFILM

Lad børnene lege med legetøjsdyrene. De kan fx lege en leg, hvor dyrene mødes for at lege sammen og bagefter sove sammen. Børnene er dyrenes stemmer. Et barn filmer legetøjsdyrene med iPad, så de laver en lille fiktiv dyrefilm sammen. Aktiviteten styrker også børnenes fantasi og indlevelse.

BEGREBSLEG

Børnene går på jagt efter forskellige ting inde eller ude, som passer sammen. Det kunne fx være noget med et mønster på. Børnene skal så tage et billede af ting med mønster på, fx en dukkekjole, et håndklæde. Du kan også vælge, at børnene skal tage billeder af noget med en bestemt farve, en bestemt form (fx runde ting) eller ting, der viser en bestemt modsætning, fx stor/lille. Bagefter præsenterer børnene deres billeder. Aktiviteten styrker børnenes begrebsforståelse.

Aktiviteter, der styrker sociale og personlige kompetencer

DUKKEN SKAL PUTTES

Leg en leg, hvor børnene skal putte en dukke i seng og læse godnathistorie.

DYRENE SKAL SOVE

Leg en leg, hvor børnene er dyr, som sover sammen og passer godt på hinanden ved, at der er én, som holder udkig efter fjender.

forståelse af tegn, fantasi og literacy-kompetencer.

Kreative aktiviteter og udtryksformer

Kreative aktiviteter, såsom at tegne, male, spille spil, lege, spille teater samt tage på ture ud af huset og til biblioteket, kan bruges til at understøtte børnenes forståelse og tilegnelse af fokusordene og literacy-kompetencer.

TEGNE DYR

Børnene tegner dyr og legeskriver, hvad de har tegnet. Skriv det med din voksenskrift under deres legeskrift. Lav en lille udstilling med tegningerne. Her erfarer børnene, at de kan bruge tegn/legeskrivning til at kommunikere, dvs. literacy-kompetencer.

FISK

Hvis I har mulighed for det, kan I besøge en dyrehandel og se på fiskene og bagefter lave et akvarium med forskellige fantasifisk, som klippes ud og sættes ind i akvariet. Prøv at give navne til fiskene – gerne sammensatte ord som fx fodboldfisk, kyssefisk osv. Børnene legeskriver navnene, og du skriver med din voksenskrift. I denne aktivitet styrkes børnenes finmotorik,

Samarbejde med forældrene

Forældrene er børnenes primære sproggivere, og hvis *Jeg kan altså ikke sove* ikke kun læses i dagtilbuddet, men også derhjemme, styrker det barnets sprogudvikling yderligere. Forældrene er derfor vigtige samarbejdspartnere i Sproggaven, ligesom de er det i dagtilbuddets øvrige sprogarbejde.

Det er dagtilbuddets opgave at opfordre forældrene til at læse sammen med deres børn. Det er også i dagtilbuddet, at forældrene kan orientere sig om, hvor vigtig dialogisk læsning er for barnets sprogudvikling.

Derfor gælder det om at give forældrene let og synlig adgang til viden og inspiration. Det kan for eksempel gøres ved at:

- præsentere *Jeg kan altså ikke sove* og vise oplæsningsmetoden til forældrene på et forældremodul
- placere bogen på et sted, hvor forældrene opholder sig, når de skal hente deres barn
- informere om bogen og metoden på en digital platform.

Sproggaven har udviklet flere materialer til forældrene. Blandt andet

Sproggavens håndbog i udvidet dialogisk læsning og en folder med læsevejledning og fokusord til hver bog i Sproggaven. Det fulde materiale kan ses sidst i bogfolderen.

Bogkuffert

Hvis forældrene også læser bogen derhjemme med deres børn og taler om de samme fokusord, forstærker det børnenes muligheder for at tilegne sig ordene. Herved udvikler børnene deres sproglige kompetencer i højere grad end ellers.

Flersprogede forældre kan tale på deres modersmål med deres barn om billederne i bogen og om fokusordene. Når barnet først kender et fokusord på sit eget modersmål, kan barnet bedre tilegne sig det pågældende fokusord på dansk.

Det er derfor en god idé, at dagtilbuddet laver udlån af bøgerne – for eksempel i form af bogkufferter.

Bogkufferten kan rumme en eller flere af disse ting:

- Guide til udvidet dialogisk læsning
- Et eksemplar af *Jeg kan altså ikke sove*
- Folder med læsevejledning og fokusord til *Jeg kan altså ikke sove*

- Billeder, forslag til lege og eventuelle genstande, der understøtter børnenes tilegnelse af fokusordene.

Lad forældrene følge med i arbejdet

For at forældrene kan følge med i jeres arbejde med bogen, kan I for eksempel lave en inspirerende udstilling om bogen, hvor forældrene kan få indblik i de aktiviteter, I laver. Lav udstillingen i øjenhøjde, så børnene kan fortælle om den til deres forældre.

Det kan også være en god idé at lægge billeder og små filmklip af arbejdet med bogen på en digital platform, så forældrene kan følge med i jeres arbejde og lave nogle af de samme aktiviteter derhjemme. Vær opmærksom på, om alle børn må filmes. I kan også invitere forældrene med i dagtilbuddet, så de kan overvære, hvordan I arbejder med bogen.

Det er en god idé at synliggøre fokusordene for forældrene – både på jeres digitale platform og i dagtilbuddet, hvor I kan hænge en plakat op med dem på et sted, hvor både børn og forældre kan se dem, for eksempel i garderoben. Ledsag så vidt muligt hvert fokusord med et illustrerende billede. I kan opfordre forældrene til at

bruge fokusordene sammen med deres børn.

Fokusordene bør stå på både dansk og på børnenes modersmål, så derfor kan I bede forældre med et andet modersmål end dansk om at skrive ordene på deres modersmål. Ved at anerkende og inddrage forældrenes modersmål som en ressource i sprogarbejdet kan børnene blive opmærksomme på forskellige sprog og skriftsystemer. En opmærksomhed, der i høj grad kommer børnene til gode, når de skal i gang med at lære at læse i skolen.

Sproggavens materialer

Sproggaven består ikke kun af denne bogfolder.

Fredensborg Kommune har, i samarbejde med pædagoger, ledere og med konsulentbistand fra Nationalt Videncenter for Læsning, udviklet et omfattende materiale, som kan anvendes i arbejdet med Sproggaven.

- Sproggavens skema over børns sproglige udvikling.
- Sproggavens skema over børns motoriske udvikling.
- Tre film, der skildrer den udvidede dialogiske læsnings 3 faser: Læs og lyt, Læs og snak, Læs og leg.
- En film om sprog og literacy i hverdagens rutiner
- Sproggavens Håndbog i udvidet dialogisk læsning
- 13 bogfoldere med læsevejledning og fokusord til hver bog i Sproggaven
- Sproggavens materiale til forældre

Alle materialer kan hentes ved at scanne QR koden eller hentes på Fredensborg Kommunes hjemmeside: www.fredensborg.dk/borger/boern-og-unge/vi-har-fokus-paa/sproggaven